

Gespreksnotitie t.b.v. Rondetafelgesprek Regio Deals

Aan: *Tweede Kamer, commissie BZK*

Van: *Richard de Boer, burgemeester gemeente Landgraaf en portefeuillehouder Regio Deal / vicevoorzitter
Dagelijks Bestuur van de Stadsregio Parkstad Limburg*

Nederland is een klein land, maar er zijn soms grote (onwenselijke) verschillen. Om recht te doen aan verschillen en regionale kansen te benutten (en om onwenselijke verschillen op het heffen) is een regionaal gedifferentieerd (Rijks)beleid noodzaak. Het 'regiobeleid' is door de 'Regio Deals' op de nationale agenda geplaatst, nadat de vorige decennia hier weinig tot geen aandacht voor was.

In de rapportage 'Elke Regio Telt!' van drie adviesraden¹ is vorig jaar geconcludeerd dat onwenselijke verschillen tussen regio's toenemen. Er zijn regio's die niet hebben geprofiteerd van het (huidige) beleid dat erop gericht is om sterker te maken wat al sterk is en te veronderstellen, dat dan gebieden die daarin achtergebleven zijn, vanzelf meeprofiten. In werkelijkheid profiteren deze minder sterke regio's duidelijk niet van het 'doorsijpelen' van economische voordelen vanuit sterke regio's (het zogenaamde 'trickle-down effect') en zijn ze juist in een nog grotere achterstandspositie komen te verkeren.

In de Regio Deals werken Rijk en regio samen aan maatwerk, met gevoel voor regionale verhoudingen en kracht voor een betere woon-, werk- en leefomgeving voor bewoners en ondernemers in de regio. De regionale opgave staat centraal in deze aanpak en wordt verbonden aan de nationale agenda. Een aanvraag voor een Regio Deal wordt – nadat deze geselecteerd wordt door het kabinet – uitgewerkt tot een Regio Deal convenant.

Graag wil ik een aantal ervaringen met u delen rondom het proces en het instrument van Regio Deals, vanuit het oogpunt van de Stadsregio Parkstad Limburg. In Parkstad Limburg werken regio en rijk momenteel samen in een tweede Regio Deal², uit de vierde tranche Regio Deals. De succesvolle eerste Regio Deal³ (tweede tranche Regio Deals) is per 31 december 2022 afgerond en heeft een essentiële uitgangspositie voor een langjarige aanpak tot stand gebracht.

De regio Parkstad Limburg (257.000 inwoners) in het diepe zuidoosten van Nederland bestaat uit zeven gemeenten: Beekdaalen, Brunssum, Heerlen, Kerkrade, Landgraaf, Simpelveld en Voerendaal, die zich georganiseerd hebben in een gemeenschappelijke regeling. Parkstad is van origine de vmlg. Oostelijke Mijnstreek, die zich de afgelopen decennia opnieuw heeft moeten uitvinden. De regio wordt gekarakteriseerd door haar stedelijke aard, verweven met groene, landelijke aders. Met het Duitse achterland (550.000 inwoners), met het centrum van de universiteitsstad Aken (60.000 studenten), direct aan de grens, op circa 15 kilometer gelegen van het centrum van Heerlen, is de regio in potentie één Nederlands/Duitse stedelijke agglomeratie met ongeveer 800.000 inwoners.

De gemeenten in de regio Parkstad Limburg werken al een geruime tijd samen om regionale uitdagingen en transformatieopgaven gezamenlijk aan te pakken. De basis van onze regionale aanpak is een gezamenlijke strategische agenda⁴. Om in te kunnen spelen op de opgaven in Parkstad en de (structurele) ontwikkelingen de ook de komende jaren op ons afkomen, zetten we in op twee hoofdopgaven: het versterken van het economisch groeipotentieel en wegwerken van de sociaalfysische achterstanden in de regio.

¹ Planbureau voor de Leefomgeving en Infrastructuur; Raad voor de Volksgezondheid & Samenleving en de Raad voor het Openbaar Bestuur.

² <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/convenanten/2023/11/01/regio-deal-parkstad-limburg-ii>

³ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2019/07/15/regio-deal-parkstad-limburg>

⁴ <https://www.parkstad-limburg.nl/onze-focus>

Dat is noodzakelijk, want de regio Parkstad Limburg staat nationaal al jarenlang te boek als 'zorgenkindje'. Hoewel de regio in potentie een grote bijdrage kan leveren aan de BV Nederland, is de regio nu nog niet in staat om dat op eigen kracht te doen. Uit onderzoek van het RIVM is de levensverwachting van inwoners in de regio Parkstad (78 jaar) de laagste van Nederland (gemiddeld 82 jaar), volgens onderzoek van RTL Nieuws naar de verwevenheid van onder- en bovenwereld in Nederlandse gemeenten zijn in heel het land de gemeenten Heerlen en Kerkrade het kwetsbaarst voor criminele activiteiten en het Elsevier Weekblad geeft aan dat de goedkoopste huizen in Nederland in Parkstad staan, waardoor de meest kwetsbare huishouden (ook uit de rest van Nederland) worden aangetrokken: vier wijken uit de regio staan in de lijst van top 10 goedkoopste wijken van Nederland.

Kerncijfers Parkstad			
	Nederland	Limburg	Parkstad
% Huishoudens met een PW- AO- of WWuitkering	12,3%	15,4%	20%
Aandeel kinderen in bijstandsgesinnen	6,2%	6,5%	9,4%
Aandeel personen met goed/zeer goed ervaren gezondheid	79,1%	74,4%	70,3%
Netto arbeidsparticipatie	70,4%	67,3%	64,7%
Drugmisdrijven per 1000 inwoners	0,7	1,2	1,5
WOZ-waarde woningen	290.000	321.000	184.000

De regio scoort negatief op indicatoren als leefbaarheid en veiligheid, leegstand, woningwaarde, gebruik van sociale voorzieningen, afstand tot de arbeidsmarkt, gezondheid, teruglopend voorzieningenniveau, schuldenproblematiek en opgroeien in armoede. Binnen het nationale beleid heeft onze regio daarom ook een bepaalde status: het is de enige 'grensregio' die ook één van de 20 NPLV-gebieden (Heerlen Noord) in Nederland herbergt. De regio is niet voor niets één van de vijf voorbeeldregio's die de drie adviesraden⁵ centraal stellen in de rapportage 'Elke Regio Telt!' en één van de zes regio's in Nederland is, met de meeste gebieden die 'structureel onder druk' staan v.w.b. omvang, ernst en duur van leefbaarheidsproblematiek⁶.

De Stadsregio Parkstad Limburg heeft een sterk organiserend vermogen en staat daarom ook wijd en zijd bekend. Echter, de omvang en complexiteit van de opgaven in Parkstad gaan de (financiële) draagkracht van de regio te boven. Parkstad Limburg heeft baat bij een langjarige aanpak, met een meerjarig partnerschap van het Rijk inclusief financiële betrokkenheid. Door Regio Deals committeert het Rijk zich – net als de partijen in de regio – aan de regionale opgave én de regionale aanpak. Daarmee hebben Regio Deals een 'bindend' karakter en versterkt daarmee de samenwerking in de regio, als tussen regio en Rijk. Door de Regio Deals zijn goede contacten ontstaan tussen de regio en het Rijk en dit heeft geleid tot inzet van sectoraal Rijksinstrumentarium ('meekoppelkansen').

Hoewel de Regio Deals Parkstad Limburg (uit 2019 en uit 2023) steeds een afspraak zijn voor de periode van ongeveer één kabinetsperiode én de financiële paragraaf gemaximeerd is op een Rijksbijdrage van €40 miljoen per Regio Deal, zijn wij erg verheugd met de beide Regio Deals die met het Rijk gesloten zijn. Parkstad heeft in de 4e tranche van de Regio Deals een bijdrage mogen ontvangen van €25 miljoen en wij verwachten deze financiële middelen in de loop van 2024 allemaal ingezet. De incidentele Regio Deal middelen werken als een vliegwiel.

⁵ Planbureau voor de Leefomgeving en Infrastructuur; Raad voor de Volksgezondheid & Samenleving en de Raad voor het Openbaar Bestuur.

⁶ Leefbarometer 3.0, Kamerbrief 14 april 2022 over Leefbaarheid in Nederland, 2020

Al door de eerste Regio Deal Parkstad Limburg is een regionaal programma op basis van bewezen interventies gestart. Dit heeft al geleid tot het nodige (zichtbare) resultaat en een investeringsprogramma van ruim €600 miljoen (multiplier van 15). In het geval van de Regio Deal Parkstad Limburg zijn projecten van start gegaan, die zonder Regio Deal niet van de grond waren gekomen, omdat de opgaven te groot en te complex waren en de draagkracht van de regio te boven gingen. Denk aan onrendabele toppen bij de grootschalige herstructurering (>700 particuliere woningen) door woningcorporaties en gemeenten, de implementatie van het concept 'Gezonde basisschool van de Toekomst' in een achttal basisscholen in de regio of de vestiging van een dependance van de Universiteit van Aken in Heerlen. Daarnaast heeft de Regio Deal ook vliegwieleffecten gehad: investeringen in kwetsbare wijken blijken een katalysator te zijn voor extra investeringen in leefbaarheid en brede welvaart, en het bedrijfsleven investeert mee in een grensoverschrijdend E-bike deelsysteem.

Mocht u het overwegen om het instrument van Regio Deals voort te zetten, krijgt u van mij een positief advies. Daarbij wil ik u een aantal punten meegeven:

1. De Regio Deals hebben ons in Parkstad Limburg veel gebracht: de opgave in wordt nationaal erkend, de samenwerking is versterkt (zowel tussen Rijk en regio, als binnen de regio), er zijn projecten gerealiseerd die anders niet gestart zouden zijn, de Regio Deals leveren een enorme multiplier op én er is een substantiële impuls gegeven aan een regionale, programmatische aanpak.
2. Regio Deals zijn ons inziens het enige instrument van het Rijk, waarbij op regionaal niveau een programmatisch en integrale aanpak kan worden ondersteund om de brede welvaart te verbeteren. Andere instrumenten zijn vaak lokaal en sectoraal ingestoken, met steeds weer net even andere voorwaarden, waardoor koppelkansen lastig blijven. Daar zijn de Regio Deals een goed antwoord op.
3. De Regio Deals hebben helaas in de huidige vorm nadrukkelijk een tijdelijk karakter (één kabinetsperiode) en het doel om een impuls te geven aan een (bestaande) aanpak. In sommige regio's is echter een structurele, langjarige aanpak gewenst. Ik zou u in overweging willen geven om, daar waar een meer structurele aanpak noodzakelijk is (indachtig het rapport Elke Regio Telt), via de Regio Deals – of een soortgelijk instrument – in te zetten op een structurele / meerjarige financiering van een regionale opgave. Een regionale aanpak wordt dan minder volatiel, waardoor meer continuïteit ontstaat. Ik zou u ook willen adviseren om de bovengrens van maximaal €40 miljoen per Regio Deal te verhogen en de mogelijkheid te bieden om het instrument Regio Deals een meer structureel karakter te geven.
4. De eerste Regio Deal Parkstad Limburg (uit de tweede tranche) werd beschikbaar gesteld via een Decentrale Uitkering in het gemeentefonds, terwijl de tweede Regio Deal Parkstad Limburg (vierde tranche) een Specifieke Uitkering betreft. Hoewel beide uitkeringsvormen voor- en nadelen hebben, zijn beide uitkeringsvormen in de praktijk niet ideaal. Een samenwerking tussen Rijk en regio vraagt om een financiële verhouding, waarbij de Rijksoverheid afspraken kan maken met de regio over de besteding van financiële middelen, zonder dat elke besteding gecontroleerd hoeft te worden door een accountant. Hier is een nieuwe uitkeringsvorm voor nodig.
5. In de tweede Regio Deal Parkstad Limburg is het convenant uitgewerkt langs inhoudelijke programmalijnen, gebaseerd op de afspraken over de inzet van de financiële middelen. De opgaven in de regio zijn echter breder dan (de scope van) de inzet van de financiële middelen uit de Regio Deal. Een breder partnerschap tussen departementen en de regio Parkstad is noodzakelijk om het verschil te maken. Een Regio Deal op basis van de SPUK-sysmatiek is daar niet helemaal passend voor.